נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב [א]שאלני אם נאמר בהן טוב * אם לאו שאיני יודע אם נאמר בהן טוב אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה בקי באגדה אזל לגביה א"ל ממנו לא שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר נחום אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא ואמרי לה אבי אמו של רב אחי ברבי חנינא הואיל וסופן להשתבר וכי סופן להשתבר מאי הוי אמר רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל א"ר [ב]יהושע הרואה ט"ת בחלומו סימן יפה לו מ"ט אילימא משום דכתיב טוב אימא [1]וטאטאתיה במטאטא השמד חד ט"ת קאמרינן אימא [2]טומאתה בשוליה ט"ת בי"ת קאמרינן אימא [3]טבעו בארץ שעריה אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית עד [4]וירא אלהים את האור לא כתיב ט"ת [ג]וא"ר יהושע בן לוי הרואה הספר בחלומו חסו עליו מן השמים ופראוהו הני מילי בכתבא: וכן חיה ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל [א]כאן שנה רבי [ד]תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה פשיטא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא מין חד הוא קמ"ל: [ה]אמר שמואל [ב]אווז ואווז הבר כלאים זה בזה מתקיף לה רבא בר רב חנן מאי טעמא אילימא משום דהאי אריך קועיה והאי זוטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אלים קועיה והאי קטין קועיה הכי נמי דהוו כלאים זה בזה אלא אמר אביי [ג]זה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש [ו]המרביע שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אהבה משמיה דעולא אתיא למינהו למינהו מיבשה בעי רחבה * [ז]המנהיג בעיזא ושיבוטא מהו מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה לא כלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקיף לה רבינא אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בידו וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ הכי נמי דמחייב אמרי הכי השתא התם ארץ מקום חיובא חוצה לארץ לא מקום חיובא [ח]הכא אידי ואידי חיובא הוא:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

נאמר בהן טוב. גבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן (דברים ה) למען ייטב לך: **ופתח בו.** ט"ת שכתובה ראשון בתורה נאמרה לטובה: **הספר.** תיבה זו לבדה הראוהו: **כאן שנה.** במשנה זו דקתני כלאים נוהג בעופות למדנו דכל עופות כלאים זה בזה מין בשאינו מינו: **טווס.** פוא"ן בלע"ז: **פסיוני.** מין שליו שקורין פידרי"ן: **קועיה.** חרטומו בי"ק בלע"ז: **טייעא.** ערבי: **אלים קועיה.** גופו עב: **קטין.** דק: **ביציו מבחוץ.** ביצי הזכרות ניכרין בגוף הבר מבחוץ: **בשיחלא.** בטעינה אחת. אווז בר אינו טוען ביצה שניה עד שתלד את הראשונה: **המנהיג בעיזא ושיבוטא.** קשר קרון לעז ודג זה צף על המים וזה מושך עמו על שפת הים: כלאים בחוצה לארץ לא נהגה דמצוה התלויה בארץ היא וכל חובת קרקע אין נוהג אלא בארץ מן התורה: **אידי ואידי מקום חיובא.** אם היה מנהיג ספינה בים בשני דגים של שני מינין חייב דהא דרשינן למינהו (למינהו ח) מיבשה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

אמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני כו' מהו דתימא מין אחד הוא קמ"ל. ואע"ג דלא אשמעי' ממתניתין דליהוו תרי מיני אע"ג דרבו בהדי הדדי ולא שמעינן אלא דאיסור כלאים שייך בעופות מ"מ אתי שפיר דהכי קאמר ר"ל כאן שנה רבי כלומר כיון ששנה רבי דיש כלאים בעופות א"כ תרגנול טווס ופסיוני כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים זה מזה ואינם מין אחד ואע"ג דרבו בהדי הדדי וכיוצא בזה יש ביבמות בפרק חרש (דף קיג:) ובהמקין (גיטין נה.) אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא שהעיד על חרשת שהשיאה אביה שיוצאת בגט אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה מגורשת מי לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעת ה"נ כו' פשיטא מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה קמ"ל אע"ג דלא ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן גודגדא דלא בטליה במה שאמר כנסי שטר חוב זה אלא מסברא דנפשיה אפ"ה קאמר מעדותו שמעי' ליה וכיוצא בזה יש הרבה בגמרא: **המרביע** שני מינים. ר"י ב"ר יהודה היה מגיה המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום דבבראשית רבה (פ"ז) ובירושלמי דכלאים (פ"א) משמע דאי אפשר להרביע דגים ומיהו אין צריך להגיה דדגים דוקא הוא דמשמע דאין להרביעם אבל מין חיות הים שייך ביה איסור הרבעה והכא איכא לאוקמי במין חיה שיכול אדם להרביע דקאמר בבראשית רבה המרביע מין חית הים לוקה ובתר הכי קאמר כל מקום שנאמר בו למינהו כלאים נוהג בו ופריך אהך ברייתא והרי דגים שנאמר בהו למינהו וכי כלאים הרבעה בהם והיאך יכול להרביעם ומשני דהא דקאמר בדגים כלאים נוהג בהם היינו דוקא בהנהגה אבל בהרבעה לא משכחת לה משמע דבחיות הים משכחת שפיר הרבעה ולהכי לא פריך שם אמרביע חיות הים היאך לוקה אלא אמאן דאמר כל שנאמר בו למינהו דהיינו אפילו שאר דגים כלאים נוהג בהם: **אתיא** למינהו למינהו מיבשה. ומשבת לא מצי למילף דמרבוי דוכל בהמתך לית לן לרבויי אלא כל מילי דיבשה שאדם רגיל לאמר אחריהם (א) דבמחמר כתיב קרא דבהמתך גבי שבת: **למינהו** מיבשה. וא"ת ומה צריך ללמוד מיבשה תיפוק ליה מדכתיב בגופיה למינהו דבאלו טריפות (חולין דף ס. ושם)(ט) משמע דאי הוה כתיב למינהו בצווי של דשאים אסור להרכיב שני דשאים זה בזה וי"ל דלמינהו לחודיה לא הוה משמע שנכתב איסור כלאים אי לאו חוקותי תשמרו דדריש שמואל חוקות שחקקתי לך כבר ומפרש ר"ת שחקק במעשה בראשית שכתוב בו למינהו והיינו למינהו דיבשה דבהמה ואילן דאיירי ביה קרא דחוקותי אבל מלמינהו דים לחודיה ליכא למילף מיניה דגים וא"ת דסוגיא דגמרא דלא כרבנן דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף ס. ושם)(י) דלא מיחייבי בני נח לא בכלאים ולא בהרבעה אלמא לא דרשינן למינהו וי"ל נהי דלא דרשינן למינהו לגבי בני נח דלא אשכחן דמזהר בהו רחמנא לגבי ישראל דהוזהרו גבי כלאים דרשינן ליה וא"ת לגבי דגים א"כ להרכבת אילן דקרא דשדך לא איירי אלא בזרעים והשתא דכתיב למינהו באילן דרשינן מיניה מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבת אילן ובהא פליגי ר"א ורבנן דר"א יליף מחוקותי שחקקתי לך כבר שהוזהרו בני נח על הכלאים כלומר מלמינהו ורבנן לא ילפי מיניה אלא שנרמזו מלמינהו דמעשה בראשית ומ"מ לא נאסרו לבני נח ואתי שפיר דאתיא אפילו כרבנן מילתיה דשמואל וא"ת ל"ל למילף כלאים דהרבעה בהמתך משבת לרבויי עופות תיפוק ליה מלמינהו כי היכי דילפינן דגים וי"ל דאי לאו ג"ש לא הוי מפקי קרא דבהמתך ממשמעותא אבל השתא דאתי ג"ש ומפקא לקרא ממשמעותא מרבינן אפילו דגים למינהו למינהו מיבשה: **המנהיג** בעיזא ושיבוטא. וא"ת דמשמע דפשיטא ליה דבשני מינים שבים חייב והא למינהו גבי הרבעה והרכבה כתיב ולא גבי זריעה והנהגה כדמוכח בפ' ד' מיתות (שם) דלא מיתסרי בני נח בחרישה חריעה ולא אוקמינן חוקות שחקקתי לך כבר כלומר בלמינהו דמעשה בראשית אלא דומיא דבהמתך לא תרביע מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה וי"ל דסברא דמוקמינן למינהו בין בישראל בין לבני נח לכל אחד כמו שמצינו איסורו במקום אחר לבני נח בהרבעה ולישראל אף בהנהגה ועי"ל כי היכי דילפינן כולהו משבת ה"נ ילפינן שבת בהמתך מהרבעה לאסור דגים בשבת במלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהגה משבת: **אלא** מעתה חיבר חטה ושעורה וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ. כגון בערוגה אחת בסמוך בפחות מג' טפחים דצריך להרחיק בין זרע לזרע כדמוכח במס' שבת פרק א"ר עקיבא (דף פה.) והא דבעי ר' יאשיה חטה ושעורה וחרצן במפולת יד להתחייב בכלאי הכרם קאמר אבל בכלאי זרעים חייב בחטה ושעורה לחודה והך סוגיא נקט כרבנן דלא בעו אלא ב' מינין אבל ר"י פליג ומצריך שלשה זרעים או מב' מינין או מג' מינין דתנן (כלאים פ"א מ"ט) הזורע חטה ושעורה כאחד חייב ר"י אומר שני חטין ושעורה וחטה אחת או שני שעורים וחטה אחת או חטה ושעורה וכוסמת ובלבד שיהיו שלשה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

עין משפט נר מצוה

ק א מיי' פ"ט מהלכות כלאים הלכה ה סמג לאוין רפא רפב טוש"ע י"ד סי' רצז סעיף ז:
קא ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
קב ד מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף א:
קג ה מיי' שם הל' ח:

מסורת הש"ס

א) [עי' תוס' ב"ב קיב. ד"ה תרוייהו], ב) [בעין יעקב איתא ר' יהושע בן לוי], ג) ברכות נז., ד) [תוספתא דכלאים פ"א], ה) [בכורות ח.], ו) סנהדרין נז:, ז) [דברים כב], ח) [כלאים א], ט) [ד"ה הרכבה], י) [ד"ה מקים],

◆

תורה אור השלם

1. וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו יד כג
2. טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְיָ אֶת עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: איכה א ט
3. טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְיָ: איכה ב ט
4. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: בראשית א ד

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אתיא וכו' דבמחמר כתיב קרא:

◆

גליון הש"ס

גמ' אם לאו שאיני יודע כו'. עי' ב"ב קיג ע"א תוד"ה תרוייהו: שם המנהיג בעיזא ושיבוטא. עי' ע"ז דף נט ע"א תוס' ד"ה וסימנך:

◆

לעזי רש"י

פוא"ן [פאו"ן]. טווס.
פידרי"ץ [פירדרי"ץ].
קורא (עוף). בי"ק. חרטום.

◆

מוסף רש"י

אווז ואווז הבר. אווז של ישוב ואווז של בר, כלאים להרכיב (בכורות ח.). המנהיג בעיזא ושיבוטא. קשר קרון לדג שבים ולעז ביבשה על שפת הים ושניהם מנהיגים אותו, מהו. לוקה משום מנהיג בכלאים או לא, פורש כשור ובחמור לאו דוקא, דכל תרי מיני נמי אסירי (סנהדרין נו:).
הדרן עלך שור שנגח את הפרה